

Disputatio juridica inauguralis de foenore & anatocismo

<https://hdl.handle.net/1874/345197>

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS,
DE
FOENORE & ANATOCISMO,
QUAM

FAVENTE TRI-UNO NUMINE,

Auctoritate Magnifici D. Rectoris,

JACOBI VALLAN,

M. D. Praxeos & Institut. Medicinæ Professoris Ordinarii,

NEC NON

*Amplissimi Senatûs Academici consensu, Nobilissimæque
Facultatis JURIDICÆ Decreto,*

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in UTROQUE JURE Honoribus & Privilegiis
ritè ac legitimè consequendis,

Eruditorum examini subjicit

JOAN VANDE POLL, Amstelod. Bat.

Ad diem 23. Januarii horâ locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMA, Academiæ
Typographi, clō lbc xcii.

VIRO SPECTATISSIMO,
D. GERARDO SCHUT, Mercatori
quondam vigilantissimo, Vitrico pluri-
mum reverendo.

CLARISSIMO CONSULTISSIMOQUE VIRO,
D. LUCÆ vande POLL, J. U. D.
& in illustri Academia Rheno Trajecti-
na Codicis Professore Ordinario, Pa-
truo venerando, Studiorum Juridico-
rum Moderatori eximio.

NEC NON

JURISCONSULTIS GRAVISSIMIS
D. FLORENTIO BECKER, J. U. D.
Abbatia Paulinae Ultrajectina in Urbe
Quæstori dignissimo, Curiaque Provin-
cialis Advocato.

D. GULIELMO a ZUYLEN itidem
J. U. D. Curiaque ejusdem Advocato.
Avunculis affinitate conjunctissimis,
multumque de me tam meritis, quam
merituris.

*Inaugurale hoc exercitium mi dare dedicare
fas erat, na Do Dedicoque*

JOAN vande POLL. Auctor.

PRÆFATIO.

*I*cet penitus à Juridicâ hac velitatione
absterrere me potuisset effatum illud ;
Quisquis prius vires suas cum hoc, quod
est subiturus, onere metietur, si impar est,
abstineat, & cum metu ad id etiam, cui
se sufficere existimat, accedat. Summa
tamen Juris & Legum jucunditas, quæ neque in pau-
pertate vivere, neque mori in anxietate permittit,
in Epil. Nov. 1. de hered. & Falcid. eò animum impu-
lit, ut nolens volens hanc explicatu dignam de Fœ-
nore & Anatocismo materiam excutiendam suscepe-
rim, & Juvenili etate meâ quidvaleant humeri,
quid ferre recusent, experirer. Quia enim Legislato-
r noster Justinianus cupidam Legum Juventutem ita
dilexit, ut non solum totius legitimæ scientiæ prima
Elementa ei tradiderit, sed & Reipub. dignam credide-
rit gubernatione, §. ult. in procem. J. ardore discendi
& legum ænigmata solvendi cupidine, (quam habuis-
se Julianum refert J. C. Pomponius) etiam ego al-
lectus, præsens subeo officium, & ad id cum metu
etiam accedo. Nec pigebit me, sicubi hæsito, quæ-
rere; nec pudebit, sicubi erro, discere. Nemo enim
est mortalium, quem non aliqua pars ignorantia at-
tingat, quam contagionem ex ipsa mortalitate traxi-
mus. Nam homo cum errat, humanitus errat. Er-
rorem autem in homine calumniari, est ipsi mortali-
tati convitium facere.

DISPUTATIO JURIDICA
INAUGURALIS,

DE
FOENORE ET ANATOCISMO.

THESIS I.

E iis quæ ad Fœnus & usurarum u-
suras pertinent, scripturo nihil prius
aut antiquius videri potest, quam ut
ipsam usuram, fœnorisque naturam
consideratè attendens, præcipua in il-
lis requisita inspiciat: nisi enim cogni-
tâ utriusque etymologiâ ac definitione,
vix apparere poterit quid sit illud, de
quo ilico nobis tractandum est, cum
contra expositis horum summaris proclive omnibus sit ju-
dicium futurum, an & quo jure aut merito in juris no-
stri Codicibus eâ de re agere Cæsaribus Jurisque consultis
libuerit.

Ut igitur (quantum fieri potest) ordine procedat hoc
nostrum exercitium, a Fœnoris vocabulo initium faciemus:
intellectâ enim ejus proprietate, haud difficile erit veram
ejus definitionem invenire. Hæc vox Græcis non adeo fre-
quens est; nullum enim habent vocabulum præter *τόνος*,
quod proprie *γένεσις*, & generationem significat, sive par-
tum, quod nummus nummum pariat: sicuti similia generan-
tur a similibus *Aristotel. lib. de Repub.* Latinis in scriptori-
bus Fœnus diverso sensu nobis occurrit: vel enim Fœnus ab
ipsa origine Fœtus est, seu *fructus, partus, accessio*, ipsæque
adedò supra sortem usuræ, uti apud Plautum *Most. A. III.*
Sc. I.

Sc. 1. Qui neque Fœnus neque sortem argenti dantur; Rursus, & Fœnus & sortem dabit: sic idem in *Asin.*: querere argentum in Fœnus. Horat: de *Arte poet.* Positis in Fœnore nummis. Cic. pro *Clodio*; parcat juvenis pudicitia sua: ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne Fœnore trucidetur. Sic in *Jure nostro.* l. 24. ff. de usu & usufr. leg. Fœnus quoque sortium, quas defunctus collocavit. vid. l. 9. ff. de usur. & fruct. Atque sic dantur de hac Fœnoris significatione plurimæ leges, & infinita fere loca, quæ omnia brevitatis causa omittam. Quidam vero existimant, Fœnus dici a fundo, quia fundus cum O, non cum V, apud antiquos scribebatur, & proventus propriè esset ex naturali terræ fructu. Cic. de *Senect.* Nec unquam terra sine usura reddidit quod accepit, sed aliàs minore, plerumque majore cum Fœnore. Ovid. de *fast.* Hordeâque ingenti Fœnore reddat ager. Plin. lib. 18. cap. 17. Sic quoque cum quinquagesimo Fœnore messes reddit felicitas soli. Pro Sorte etiam cum usuris sumi videas, ut in illo *Manilii* lib. v. *Astronom.*

Arvorum ingenerat studium rurisque colendi,
Seminaque in fœnus sulcatis reddere terris,
Usuramque sequi majori sorte, receptis
Fructibus innumeris.

Ast etiam ipsa frequenter sortis notione venire Fœnus non abs re dixeris. Plin. d. c. 17. Cic. ad *Attic.* Ep. 1. Itaque aut tutela cogit me abdicare, aut pro *Glabrione Scævola* fœnus & impendium recusare. Ultimo Fœnoris nomen illum contractum indicat, qui si gratuitus esset, mutuum, nunc vero ob usuras mutuum fœnebre vocatur; uti in sequentibus latius apparebit.

I I I.

Sequitur ut de Fœnoris definitione dispiciamus; Fœnus igitur est usura, quæ supra sortem ex mutuo debitam, (intercedente stipulatione) exigitur. Teste *Ant. Matth.* de obligat. disput. 35. thes. 1. Seu est accessio ad sortem mutuo datam ex sola stipulatione. Et sic propriè Fœnus definitur: hoc enim in contractu tantum mutui locum habet, etiam si creditoris, ratione dampni, nihil intersit. *Cuj.* in l. 90. de

V. O. atque hinc venit, quod pecunia gratuita opponatur *fœnori l. 10. §. 8. ff. mand. l. 8. ff. in quib. caus. pign. tacit.* ideoque *fœnus* duntaxat in lucro & quæstu est positum, neque ex natura mutui, sed ex sola conventionione provenit. *l. 121. de V. S.* Sic enim ait *Cic.* *Nec si tuam ob causam cuiquam commodes, beneficium illud habendum est, sed Fœneratio.* Idem fere *Senec. Lib. de beneficiis quarto.* *Istud, inquit, non est beneficium, sed fœnus, circumspicere non ubi optimè ponas, sed ubi quæstuosissime habeas, unde facillime tollas.* *Fœnus* igitur proprie non est ipsa fors, quamvis apud nonnullos pro sorte aliquoties sumatur, nempe improprie, ut supra demonstratum est. Errant igitur egregie illi, (inter quos Doctissimus vir *Salmasius*) qui hanc definitionem *fœnoris* nobis tradunt: *Fœnus* est fors credita sub usuris; perversa sane & aliena a Jure nostro definitio: *fœnus* enim non est fors ipsa, verum pecunia seu quantitas mutuo data & est & manet fors: donec sit soluta, vel alio modo extincta: usuræ vero debitæ ex pacto vel stipulatione mutuo adjectâ sunt *fœnus*, quod infra videbimus.

I V.

Post *Fœnoris* definitionem, proximum nobis est, ut ad divisionem accedamus ac inquiremus, utrum *fœnus* sit generis unius, an non. Hanc enim investigationem inutilem esse ac otiosam haud cogito. Sic enim dicit *Salycetus, qui bene distinguit proximus est veritati, in prolegomenis ante C. col. 2.* Summa itaque *fœnoris* divisio hæc est, vel est *nauticum*, vel *terrestre*: illud autem subdividi potest in *proprium* vel *improprium*: fateor, *Jurisconsultos* & *Imperatores* nusquam sic distinxisse; quoniam res ipsas habent, non curant sæpe verba. Sed ut rem commodius explicare possemus, non inconveniens nobis hæc videtur distinctio. *Nauticum* proprium est lucrum creditoris, quod habet ex pecuniâ navigaturo creditâ, propter pecuniæ periculum, quod in se recepit; vel paulo aliter, est accessio pecuniæ trajectitiæ, navigaturis creditæ, hac lege, ut pecunia sit periculo creditoris; quæ ob id dicitur pecunia *nautica*, *l. 3. ff. de naut. fœn. §. l. 122. ff. de V. O.* frequentius tamen

tamen trajectitia, in *tit. de confirm. Digest. §. alius.* item usura maritima in *l. 6. ff. h. tit.* quia trans mare vehitur *l. 1. eod. tit.* sub quâ etiam merces ex eâ pecuniâ comparatâ continentur. *d. l. 1.* Quisquis ergo credit pecuniam navigaturo, suo credit periculo, quam ob causam usuras centesimas pacisci vel stipulari potuere creditores. *l. 5. §. 1. de naut. Fœn. l. 7. eod. l. 26. §. 1. C. de usur.* nam cum ea pecunia trans mare vehatur, periculo creditoris, usura non propter usum pecuniâ, sed propter periculum, ac tanquam periculi pretium exigitur. *l. 5. ff. h. tit.* cum maximè maris fortunam subeat creditor, pecuniâ ventis, tempestatibus, scopulisque commissâ: quo nihil periculosius, nihil magis dubium, ubi navigans est, juxta Juvenalem,

Digitis à morte remotus
 Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.
 Nihil tam capax fortuitarum quam mare ait Tacit. XIV. annalium.
 Re ipsâ navigare incommodum est.
 O fortunate, nescis quid mali
 Præterieris qui nunquam es ingressus mare.

Terent. Hec. act. 3. sc. 4.

Ideoque hic leges antiquæ permisere stipulari infinitas usuras, *Paul. 2. sent. 14. §. 3. & l. 26. C. de usur.* Unde & hodie majorem centesimâ stipulari licet, habitâ ratione loci ac temporis propter intuitum tanti periculi; *Groenew. h.* Si pecunia nautica data sit ea lege, ne sit periculo creditoris, non licet tunc ultra modum stipulari. *l. nihil interest. 4. ff. h. tit. Periculum* hic eatenus intelligendum, quatenus contingit sine culpa dolove debitoris *l. 3. C. h. tit.* Creditor autem solummodo agnoscit periculum in itu, donec navis cum pecuniâ ad portum appulerit destinatum, nam postea ordinariæ currunt usuræ *l. 1. C. h. tit.* non vero in reditu *d. l. 1.* nisi aliter conventum sit *l. ult. eod. tit.* Neque necessario requiritur ut merces sint salvæ, sufficit navem pervenisse in portum, nisi nominatim aliter cautum sit. *l. 3. l. 5. §. 1. D. ad leg. Rhod.* Sæpius creditor solum suscipit naufragii periculum: aliquandò etiam periculum jacturæ mercium, factæ communi vecto-
 rum

rum consensu (navis levandæ causa, ne per tempestatem pereat) & pyrararum, vel hostium incurfionis, & incendii. Alias mercium jactus omnium, quorum interfuit, contributione sarcitur. *l. 1. 3. d. tit. ad l. Rhod.*

V.

Quod ad præstationem culpæ hic pertinet, nonnulli à nau-
tis levissimam exigunt culpam *l. 3. §. 1. & 2. ff. nauit. cap. sta-
bul.* Alii distingunt inter mercatorem, vel dominum, & illi
(dicunt) levis præstanda est culpa, huic levissima. *arg. l. 25. §. penult. ff. locat.* Nos vero missa hac distinctione priorem amplectimur sententiam ex Edicto Prætoris. *d. §. 1. & 2.*

V I.

Finitur Fœnus nauticum, finito periculo quod creditor in se susceperat, vel ad certum diem, vel ad certam conditionem, vel ad certum portum, vel usque ad reditum & in omne navigationis tempus. Neque vero dubitandum, finiri duplo, cum certam habeat taxationem *d. l. 26. C. de usur. l. 4. §. 1. ff. h. tit.*

V I I.

Improprium Fœnus nauticum dictum consistit in iis casibus, quibus citra navigationem pecunia datur periculo creditoris. Nota, quod antea omiseram, verbum pecuniæ non solum comprehendit nummos, ast etiam vinum, oleum, frumentum, triticum, hordeum, & cætera omnia quæ mutuam recipiunt functionem, atque pondere, numero, mensuræque constant; uno verbo vocantur quantitates *l. 2. §. ult. junct. l. 4. §. 1. de eo quod cert. loc.* Hoc fœnus ex solo pacto ejusdem Juris potest esse cujus est trajectitium proprium, quod hic singulare est ob periculum susceptum, nam alias ad fœnus necessario requiritur stipulatio. *l. 1. l. 3. C. de usur. vid. infr.* Unde igitur recte inferimus, si quis non mari, sed terrâ negotianti crediderit suo periculo, centesimas illum quoque usuras pacisci posse. *Horom. disput. de fœn. cap. 2.*

Hæcte-

VIII.

Hætenus de *Nautico* breviter, vel *quasi Nautico Fœnore* egimus, translato in creditorem periculo. Restat igitur ut paucis de vulgari tractemus, cujus definitionem *vid. supr. Th. 3.* Differt à *Nautico* quod in vulgari desideretur maxime stipulatio *d. l. 1. l. 3. C. de usur. l. 10. §. 4. mand. l. 121. ff. de v. S.* atque adeo neque ex pacto nudo, neque ex mora, neque etiam per litis contestationem deberi incipit. Neque tempus solum sufficit ad obligationem inducendam, ut puta si quis Fœnus quod non deberet pluribus solverit annis, quasi deberet. *l. 7. C. de usur. add. l. 28. C. de pact.* Cujac. *in l. 6. de usur.* Neque sola necessaria est stipulatio, verum etiam certus modus in stipulando est exprimendus, alioquin nullius est momenti tota stipulatio cum usuris, *l. 31. ff. de usur. l. 41. eod. tit. l. 99. ff. de V. O.* Dantur tamen quædam exceptiones, quando etiam citra stipulationem debentur. 1. Civitatibus *l. 30. ff. de usur.* 2. In pecunia mensæ argentariæ præpositis debitæ. *Novell. 136. c. 4.* 3. In pecunia trajectitiâ sive nauticâ *l. 5. §. 1. ff. de naut. fœn. l. 7. eod. l. 26. C. eod. tit.* 4. Fisco *l. 17. §. 5. ff. de usur.* 5. Excipitur Fœnus specierum *l. 12. C. eod. tit.* Sic quando debitor ex pacti conventionione usuras sponte solverit, eas tunc ut indebitas condicere, aut in sortem accepto fere haud potest *l. 3. C. h. tit.* quia si non civiliter, naturaliter saltem debuit. Sic etiam pignus retineri potest, nomine usurarum ex pacto debitarum *l. 4. l. 22. eod. tit.* De modo legitimarum usurarum, & de fraude committendâ circa usuras, sicuti etiam de aliis, ad ipsam de *usuris* materiam infra tractabimus.

IX.

Tollitur autem *Fœnus*, sublata principali obligatione, vel soluta sorte cum usuris. *l. 23. D. de solut.* Finitur etiam novatione, vel acceptilatione *l. 18. ff. de novat. l. 1. ff. de acceptil.*; vel longissimi temporis præscriptione. *l. 26. Princip. C. de usur. l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* vel aliis legitimis modis.

X.

Sequitur igitur ut usuras, non vero usuram pro mercede explicemus; quamvis eo aliquoties sumatur modo, nempe eadem forma & figura loquendi, quâ locationem & conductionem pro locationis & conductionis mercede posuerunt. Ut Paulus in *l. locat. ff. de publ. & vect. §. 1. ff. de fidejuss. Cic. in Bruto* usuram impendium vocat, cum dicit *impendiis augetur fors*, id est, usuris. Usura autem ab utendo nihil nisi ipsum indicat usum. Cic. *natura enim usuram nobis vite dedit tanquam pecunia &c.* Sic Plautus, *Ejusque usuram corporis cepit sibi.* Cui etiam *uxor usuraria dicitur*, cujus usuram quis habet. Vid. Donat. ad Terent. *Unius usuram hora gladiatori isti non dedisset.* Idem etiam confirmat Jurisconsultus Pomponius *l. 60. ff. foro soc.* Sic acutissimus & subtilissimus vir Papinianus in *l. 58. ff. ad Sc. Trebellian* docet usuras propter usum medii temporis percipi.

XI.

Usura in specie est ad sortem, sive quantitatem, quacunque ex causa creditam accessio. Et hæc quidem definitio iniqua haud nobis videtur. Dixi *quacunque ex causa*, quia usura non tantum ex stipulatione præstatur, *l. 40. ff. de reb. cred.* sed & ex pacto omnibus bonæfid. contractibus, ex quibus vel quantitas vel pecunia debetur, convenit; quo ipso à fœnore differt. Dixi *creditam*, nam ut creditoris & debitoris, ita etiam crediti nomen generale est, & ad omnem causam, quâ alienam fidem secuti, in creditum imus, refertur: *l. 1. ff. de reb. cred.* Dixi *accessio*, quod hic indicat argumentum fortis successivum *l. 12. C. h. t.* vel additamentum *l. 16. 23. C. eod.* unde constat, quod usura non possit per se consistere, quasi accessio, sine re principali, ex qua dependet. *arg. l. accessorium de R. 7.* Cæterum accessionis verbum latissime patet, complectitur enim augmentum ejus rei quæ in judicium venit, cujusve nomine actio, petitio, persecutio est. Ast hæc quia ad accessionis materiam pertinent, silentio præteribimus, ne rerum multitudine, nimis sit tædiosa hæc dissertatio nostra lecturis.

Qui-

XII.

Quibus itaque ex causis usuræ debeantur obiter explicemus. Debentur primo, ex pacto bonæf. judiciis in continenti adjecto *l. 23. in fin. ff. de pos.* ubi legem contractus Papinianus appellat pactionem super usuris factam, vid. præterea *l. 5. C. de pact. inter. emt. & aendit.* ubi notandum est quod JC. Gordianus addiderit verbum *initio*, quod non frustra factum, cum & eodem utatur magnus Papinianus in *d. sua l. 24. ff. de pos.* quoniam eo indicant pacta in continenti esse adjicienda, ratio quia pacta in continenti subsecuta bonæf. judiciis insunt. *l. 7. §. 5. ff. de pact.* quod si non in continenti, sed ex intervallo, contractu jam bonæf. absoluto perfectoque de usuris convenerit, contractui illi non ineunt, nec valebunt, si quis agat, ne ex pacto actio nascatur *d. l. 7. §. 5. ff. de pact.* Si vero casus eveniat, quo pactum adjectum sit in continenti stricti juris negotio, & usuræ ex eo pacto solutæ sunt, condici tanquam indebitæ minime possunt, neque in sortem imputantur *l. 3. C. b. t.* quia saltem naturaliter debebantur, *l. 5. §. 2. ff. de solut. naturalis* autem obligatio impedit conditionem indebiti *l. 10. ff. de obligat. & act.* Sunt quidem varix exceptiones ab hac regula, *usura ex nudo pacto peti non possunt*, quas tamen hic non enumerabimus. Secundo usuræ debentur etiam ex stipulatione adjectâ tam stricti juris quam bonæf. contractibus. vid. *Duar. capite 2. l. 31. ff. b. tit. d. l. 1. l. 3. C. eod.* cum sit adhibita ad firmandas alias obligationes, authore Paulo *lib. 5. sententiar. tit. 7.* Tertio Usuræ debentur ex morâ in bonæf. judiciis *l. 32. §. 2. ff. b. tit. l. 13. C. eod. l. 54. ff. locat. l. 2. C. b. t.*, hinc illud quod in bonæf. actionibus tantundem possit officium judicis, quantum in contractibus stricti juris nominatim valet stipulatio interposita *d. l. quæro ff. loc.* sic etiam legata & fideicommissa hac in parte æquiparantur his contractibus (etsi alias bonæf. non sint, sed strictis annumerentur negotiis *l. 6. ff. de in lit. jur.*) in iis enim etiam statim ex morâ usuræ & fructus peti possunt *l. 1. §. 2. C. de usur. & fruct. leg. seu fideicommiss. l. 84. §. 85. §. 1. ff. de legat. 2.* Explicaremus hic quid sit mora, quotu-

plex sit, quosnam effectus habeat & cætera plurima, quæ quidem ad hanc pertinèrent materiam, sed quia summarie hæc saltem nobis tractanda, idèd ad adjuvandam explicationem nostri sequentis *Anatocismi* hæc sufficere, minime dubito.

XIII.

Ne ergo ex abrupto transitus ad prædictam fiat materiam, prius de legitimo ac illegitimo usurarum videbimus modo, seu quantitate quæ aliter sese habet hodie, atque olim fuit. Nam ante Justinianum Augustum non fuit certa usurarum limitatio, sed pro temporum locorumque consuetudine, modo gravioribus, modo levioribus scenerabantur, ita tamen ut sanctione juris veteris usurarum in mutuo finis fuerit centesima, sive maxima *l. 38. ff. de neg. gest. l. 54. ff. de administr. tut. l. 4. §. 1. ff. de Naut. fœn. l. 1. ff. b. tit.* quæ ob id dicta est legitima quantitas. *l. 8. C. si cert. pet.* quod ad centesimam usque, non ultra eam, stipulari leges permitterent; *l. 2. C. de usur. rei jud. l. eos. C. b. tit.* Et hæc antea quidem usitatissima, postea vero certis tantum casibus permissa fuit, ut in trajectitiâ pecunia, in quâ olim etiam infinitas stipulabantur usuras *ut dict. supr. th. 4.* Item quando condemnatus post tempora rei judicatæ non solvit *tot. tit. C. de usur. rei jud.* Sic quoque in credito rerum fungibilium, sive specierum & fructuum *d. l. 26. C. b. tit. l. 23. eod.* Item in pecunia pupillarum, cum tutor usuras pupillares in usus suos convertit. *l. 1. C. de usur. pup. & 11. sequentibus d. l. 38. ff. de neg. gest. l. 7. §. 4. ff. de adm. tut.* Cæterum ne usurarum tabes Rerumpubl. ac civium, præsertim egenorum facultates ad vivum depasceret, & tristissima quasi peste, incurfione barbarica non minore, homines invaderet, circa terrestres usuras, ex constitutione *Justiniani*, legitimus ac certus, pro ratione personarum, & negotii qualitate definitus est modus, ultra quem scenerari minime liceret.

XIV.

Illustres siquidem viri & qui supra illos sunt ultra trientales usuras, seu tertiam partem centesimæ, non accipiunt. *l.*

26. *C. de usur.* sic dotis etiam triens usura præstanda est. *l. ult. §. 2. de jur. dot.* Mercatoribus autem, vel illis, qui præsumunt ergasteriis, bessis centesimæ competit. Cæteris autem omnibus præter hos semissiales tantum sunt concessæ, *d. l. 26. C. b. tit.* & sic communis posita est illis medicina. Hic vero modus, seu quantitas legitima minime est excedenda, adeo ut ultra eam ne pœnam quidem, in usurarum fraudem, conventionibus adjicere liceat. *l. 44. ff. b. t. l. 15. C. cod.* Laudanda hic sane est moderatio Romanorum, qui non solum majores cohibebant usuras & leviores permittebant, sed præterea triplicem usurarum invenerunt moderationem, ac sancivere, 1. Ne ubique possent infligi centesimæ usuræ, leviores quibusdam constitutionibus statuerunt, 2. vetuerunt exigi ultra duplum, in quo inest simplum, ne usuræ possent currere postquam sortem æquaverint. Sequebantur institutum Luculli, qui adversus sceneratorum voracitatem succurrebat olim eo modo per bellum attritis Achaïæ Urbibus; ut ex Plutarcho Rævardus ad *l. 41. §. 1. ff. de Reg. Jur.* Quin & jam imperante Tiberio usuras duplum sortis non excessisse demonstrat ibidem è Tacito, unde & Sidonius Apollinaris *lib. 4. Epist.* ad duplum adducta sorte reformari debitum consuevisse 3. Prohibuere & usurarum usuras *l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb.*

X V.

Quoniam jam ad prædictam pervenimus nostri Anatocismi materiam, principe loco istius verbi originem explicabimus. Anatocismus ergo a Græco derivatur verbo *ἀνά*, quod in compositione valet *ἀνω* & significat rursus, & a verbo *τόνω*, Latinis usura, atque adeo *rursus usura*. Hæ rursus usuræ, seu usurarum usuræ circa primum Ciceronis tempus a vulgo quidem exigebantur, & dum Ciliciæ haberet administrationem, eas non prohibuit, etiam centesimarum usurarum centesimas usuras, quæ tamen solvebantur non in singulos menses, sive immediate a fine cujuslibet mensis, nec in singulos trimestres aut semestres, ast tandem in singulos annos, nimirum eo casu quo debitor per annum

integrum in solvendis usuris mensuris cessasset, quod a Cicerone dicebatur Fœnoris renovatio *lib. 6. ad Atticum Epist. 1. 3. & lib. 5. Epist. final.* Hæc autem renovatio antiquo jure in rei judicatae usuris permittebatur *C. tit. de usur. rei judic.* Sed tam eo casu, quam cæteris omnibus, Imperator usurarum prohibuit renovationem *l. ult. C. de usur.* Alio autem & proprio quidem nomine Cic. in *epist. ad Atticum* has usuras anatocismum nominat, cum Scaptium quendam Salaminiorum ex Cypro creditorem ad se dum Ciliciam administraret (ut dixi supra) venientem, (hominem audacissimum) impudentiæ arguit; quod centesimis & Anatocismo, eoque anniversario, hoc est in singulos annos renovando, nollet esse contentus: postea vero hæc usuræ fuerunt prohibita, præcipue lege à Licinio Lucullo, Asiæ proconsule, in Bythinia lata, quâ eos toto privavit, qui sortem usuris miscuissent. *Vid. Gronov. cap. 14. lib. 3. de vet. pec. Popma in d. locis Cic.*

XVI.

Quomodo autem Anatocismus sit definiendus, non operæ pretium est ut dicamus, quoniam antea Th. X. usurarum definitionem præbuimus. Atque adeo qui scit quid sint usuræ, satis colligere potest quid sint usurarum usuræ seu Anatocismus: pergamus ergo potius ad divisionem.

XVII.

Usurarum usuræ vel sunt per se, id est tanquam alterius novæ fortis, separatae a principali, vel quatenus redactæ sunt in principalem sortem. Hanc distinctionem commentia fuerunt pessimi atque improbi illi fœneratores, ex summâ avaritiâ omnium malorum radice, nam videbant lege prohibitum prius, de quo statim locuti sumus, Anatocismi genus, quia illa nova fors separata a principali, retinebat nomen & originem meræ usuræ, & inde jam sequebatur vel accessio accessionis, vel duplex unius rei accessio, quod contra naturam judicabatur. Longe aliter sese res habebat, quando usuræ in sortem principalem erant redactæ, & sic creditor usuras totius sortis principalis, quæ jam accreverat
per

per usuras, stipularetur. Quo casu verus fiebat Anaticismus, & quod Theophrastus *αὐτὸ μικρολόγῳ τόκον τὸν πρόξενον*, appellat. Egregia sane fictio, quasi tunc non esset usura usurarum, sed usuræ totius & solius sortis principalis auctæ, saltem quando hoc non fiebat a principio, sed in singulis terminis nova pactione, quasi vero novum esset mutuum velut brevi manu exactum & iterum, in fœnus creditum. Hoc autem modo miseri illi debitores majus habebant gravamem, quia priori casu, quem solum dicebant prohibitum, debitor poterat particulari solutione tanquam usurarum, non sortis, se ab usurarum usuris liberare. Secundo autem casu quem illi ex argutia concessum simulabant, ac tanquam ex lege interpretabantur, nulla particulari usurarum solutione sese liberare poterant, quia renovationibus illis unicum ac simplex videbatur debitum, totum solvendum. Hanc vero tabem Justinianus omnino prohibuit *in l. ult. C. h. tit.*

X V I I I.

Usuræ usurarum præterea sunt vel temporis futuri, vel temporis præteriti, vel pariter ab initio, vel singulis terminis repetitâ novâ stipulatione fœneratoriâ, vel sunt conventionales, vel legales, quæ omnes prohibitæ sunt, *d. l. ult. C. h. tit.* quod tamen mirum est in legalibus usuris *l. fin. in pr. C. de usur rei. jud.* cum in iis sit facta debiti novatio necessaria, quando debitor condemnatur a iudice in certam summam tam pro sorte quam pro usuris, qui debitor detrectans iudicatum, & non solvens post quadrimestres inducias ei a lege gratis & sine ullis usuris concessas, saltem tum tenetur solvere centesimas usuras istius sortis, secundum naturam iudicati, non vero usurarum quæ ex pristino contractu in condemnationem deductæ sunt, quamvis facta esset legalis novatio universi debiti, atque adeo haud injustum fuisset debitorem pertinacem gratuitum legis beneficium negligentem usuris toties debiti novati deinde mulctari. Nulla tamen habita ratione hujus contumaciæ, censuit Imperator noster Justinianus; (ut funditus exterminaretur Anaticismus

tocismus, & nullus ei locus sub prætextu cujuscunque justæ causæ superesset) legales has ac juste punitivas usuras pro rata prioris tantum fortis currere, & prohibuit ne ullæ quantulascunque usuræ pro incremento ex veteribus usuris conflato, a debitore solverentur. Hoc itaque modo usuris rei dupliciter moderatus est. Primo enim duplicem centesimam quam jure veteri exigere licitum erat, ad simplicem reduxit *l. 2. C. de usur. rei jud.* Secundo omnem hic penitus Anotocismum delevit fortius quam olim veteres, *l. fin. eod. tit.* adeo ut judex jam necessario in sententia sua discernere debeat quantitatem fortis ab usuris. Hæc illicitas usuras adventitium lucrum vocare videtur Ulpianus in *l. 41. §. 1. ff. de R. J. junct. l. 26. D. de cond. indebit.* Sic & Cicero adventitiam pecuniam dixit, *pro Rabir. Posth.*

X I X.

Statuimus itaque usurarum usuras indistincte & omnino esse prohibitas, *d. l. ult. C. b. tit. & d. l. fin. C. de usur. rei Judic.* imo quod amplius, nequidem pænarum usuræ debentur *l. 1. C. de fisc. usur.* Non vero idem dicendum de usuris simplicibus, quoniam has sine ullo gravamine (modo non excedant legitimum modum, ut dictum supr.) tam jure Divino quam jure Gentium, nec non jure Civili exigere licitum sit, quamvis pecunia sua natura res sit sterilis. Rationes ob quas usurarum usuræ sunt prohibitæ, variæ reperiuntur. Primo quia in rerum natura non potest esse accessio accessionis, cum sit accidens accidentis, nec fructus dentur fructuum, nec duplex unius rei accessio, neque servitus servitutis, quæ ideo nec in bonis nostris nec extra bona nostra esse dicitur *l. 1. ff. de usufr. leg.* Secundo in favorem debitoris, ne illorum patrimonium brevi tempore esset exhaustum. Tertia ad moderandam pessimam creditorum avaritiam. Quarto quia maxime Reipub. interest certum ac definitum usurarum constitui modum, si vero usuræ usurarum licite exigerentur, tunc frustra lex ea de re fuisset constituta, nam cum semissem seu dimidiam centesimæ usurarum nomine vulgariter exigere liceat *l. 26. C. de usur. si ejus semissis renova-*
tio

tio permetteretur, in infinitum sine ullo modo usurae crescerent, quo nihil absurdius. Quinto, satis notum est quod multis casibus usura sit poena, nihil autem jam iniquius excogitari possit quam poenae exigere poenam. Denique usura nihil aliud videtur quam usus merces, si jam ulla lege permetteretur hujus mercedis renovatio, tunc unius rei merces contra naturalem aequitatem bis exigeretur, quod maximam secum trahit iniquitatem, teste Ulpiano in *l. 32. §. 1. D. de evict. l. 31. §. 16. D. de adilit. edict.* qui illud immodicam atque illicitam computationem vocat, si quis commodorum commoda audet exigere, ex qua causa etiam fructuum usurae jure civili sunt prohibita. *l. 15. D. de usur. non obstante l. 51. §. 1. ff. de petit. hered.*

X X.

Sequitur ut dispiciamus quae poena sit statuta circa improbos illos foeneratores, qui summa moti avaritia usurarum usuras exigebant. Primo si redegerant usuras in sortem, & earum rursus usuras stipulati fuerant, usurae semper manebant usurae, & nullum aliarum usurarum sentiebant incrementum, sed tantum fortis antiquae, unde damnum patiebantur, nam si usuras exegerant debito tempore, potuissent illas alteri locare foeneri, & sic percipere usuras istius novae fortis conflatae ex prioribus usuris. Praeterea quod satis durum est, hos usurarum usuras exigentibus infamiae macula irrogatur, clarus textus est in *l. 20. C. ex quib. caus. infam. irrog.* si tamen sunt qui negant eam infamiam ipso jure foeneratoribus inuri, nos cum Geminiano *consil. 77.* & Covarruvia *3. resolut. 3.* contra censemus. Hic vero iterum quaestio suboritur, an usurarius sit criminaliter puniendus? *Clarus §. usura 20. versus sed quaro* puniri eum extra ordinem censet. Molinaeus vero *num. 156.* rejiciens Baldi opinionem, amplectitur Bulgari, Decii, Cornei sententias, criminaliterque torqueri & puniri posse refert, ac tale exemplum se vidisse in Senatu Parisiensi affirmat. Nos vero nil certi hic statuere possumus, quoniam deficit lex, & sine lege loqui erubescimus.

C

Restat

X X I.

Restat itaque ultimo loco, ut videamus num quædam sint exceptiones, seu casus singulares, ob quos hæc pœna cessat. Primo fallit pœna jure civili in hereditatis petitione: ratio evidens est, quoniam usuræ & fructus augment hereditatem, quare non mirum est ut fructuum & usurarum, quibus aucta est hereditas, æque usuræ debeantur ac reliquæ hereditatis; *l. 20. §. 3. & l. 25. §. ult. junct. l. 26. ff. de her. pet. l. 40. §. 1. l. 51. §. 1. eod. tit.* quod tamen fallit, si lis est contestata, post enim litis contestationem, accessionis non hereditatis jure censi incipiunt. *d. l. 51. §. 1.* Atque adeo ille qui litem contestatur, in eo facit conditionem suam deteriore (quo enim tardius litis contestatio fieret, tanto longiori tempore fructuum usurarumve usuræ præstarentur,) quod hic singulare est, quoniam regula Juris dicitur neminem contestando litem, facere conditionem suam deteriore. *l. 86. & 87. de R. J.* Secundo, Jure hodierno cessat in debitis fisci, & civitatum quorum usuras in sortem redigere, ejusque denuo usuras exigere receptum est, vid. *Groenew. ad l. ult. C. h. tit.* Tertio fallit in annuis redditibus, ex quorum pensionibus decursis novum reditum constitui posse, tradit *Christin. vol. 1. decis. 49. & vol. 3. decis. 43. n. 6.* Ratio hæc est, quia novus reditus non est accessio, sed ipsum principale debitum. Quarto, cessat toties, quoties ipsæ usuræ debitum constituunt principale, cujus exemplum vid. in *Fabr. Cod. lib. 14. tit. 24. def. 23.* præcipue si tutor usuras pupillo ab aliis debitas in usus suos converterit, quo casu in novo debitore fortis vicem obtinent *l. 58. §. 1. l. 7. §. 12. ff. de adm. tut.* Longè aliter vero in usuris pupillo a tutore ipso debitis. *Wesemb. consil. 72. n. 10. II. & 12. Leemv. paratit. jur. nov. h. t. n. 3. Sand. dec. lib. 3. tit. XIV. def. VI.* Ultimo loco nulla committitur fraus, si usurarum quarumcunque per procuratores nostros à debitoribus exactarum usuras exigamus. *l. 10. §. 3. ff. mand.*

COROLLARIA.

I.

Postumus Cornelianus merum est Interpretum figmentum.

II.

Tutela datio non recte dicitur Imperii esse, aut Jurisdictionis, sed ei soli competit, cui nominatim hoc dedit, vel lex, vel SConsultum, vel Princeps.

III.

Testamentum, in quo filiusfam. est exheredatus

*datus sine justa causa , non est ipso jure
nullum.*

I V.

*Nulla actio ab origine mixta , scilicet par-
tim in rem , partim .n personam , dici
potest.*

V.

*Filiusfamilias non potest testari de plenis
adventitiis , nequidem patre permitten-
te.*

V I.

*Venditor ad præcisam rei traditionem , ne-
que condemnari , neque cogi potest.*

V I I.

*Inter verbis conjunctos datur jus accrescen-
di.*

Nibil

VIII.

*Nihil iniquius aut falsius excogitari potest,
quam quod Mandatarius, ob levissi-
mam culpam condemnatus, fiat infam-
is, neque id ex Cicerone probari po-
test.*

A P P L A U S U S

Doctissimo Viro-Juveni

JOHANNI vande POLL,

Quum summa cum Laude

Juris Utriusque Doctoratum auspicaretur.

Ingite Pieriâ , nunc cingite tempora
Lauro

Doctoris , merito quem creat ipsa
Themis.

Quid mirum ? tanti qui dogmata docta Magistri
Perdidicit , merito Laurea ferta tegunt.

Carmina nunc modulanda Tibi , sed carmina
Vati

Musa negat , numeros Pythius ipse negat.

Nec nostrum est vestras extollere, POLLIO, laudes:

Cantet Virgilius, cantet Homerus eas.

Accipe nunc, nostrum pro laudibus, accipe votum,

Corde quod ex imo jam precor ipse Tibi ;

Scilicet ut Patruï vestigia ritè sequaris :

Gloria tunc vobis lausque perennis erit.

FRANCISCUS VAN BERGEN,
dictus MONTANUS, J. U. D.

Op

Op de TWISTREDENING
van den Geleerden H E E R

JOHAN vande POLL,

handelende van de

WOEKERWINSTEN.

Choon Vulkaan zijn smits doet smoken,
En Belloon haar oorlogs spoken
Vrees'lijk dreigt op zee en landt,
Vlecht ons Themis noch Lauw'rieren,
Om daar mee het brein te zieren

Van haar zonen,
Die zy kronen
Toereikt met haar eigen handt.

Want hoewel de krijgs-banieren
Rustig om ons ooren zwieren,
Tot een schut voor 's Vaders erf;
En of Mavors met zijn gasten
't Recht bestoekt, en aan wil tasten,

Om door zwijgen
Haar te krijgen
Tot den val en in 't verderf:

Noch-

Nochtans heeft zy trouwe wachters,
Die den trots van snoo verkrachters,
't Zy in oorlog of in vree,
Stuiten, en haar gulde wetten
Op haar gouden altaar zetten,
Daar zy pralen,
En haar stralen
Schieten over landt en stee.

Doch, om een voor al te melden,
Geen de minste van haar Helden,
Toont Heer van de POLL te zijn,
Die, ervaren in haar wetten,
Winsten paal en perk gaat zetten,
En het woeker
Noch veel kloeker
Schift en zuivert van 't fenyn.

Des ik Themis hem zie groeten,
Met die haar verzellen moeten,
Die zijn hoofft met Lauwers vlecht
En, als winnaar, hem de prijzen
In haar Tempel toe gaat wijzen
Die hy moedig,
En zo spoedig
Heeft gewonnen door haar Recht.